

Mul, A.N. (2018). *Opzoek naar UBUNTU: Zuid-Afrika onder mijn huid*. Utrecht: Bigbusiness.

Ubuntu gezien door Nobuntu

Vorig jaar werd op het landgoed van Herman van Veen het boek *Opzoek naar Ubuntu: Zuid-Afrika onder mijn huid* gepresenteerd. Dit mooi uitgegeven werk is geschreven door Annette Nobuntu Mul. Het boek gaat uiteraard over Ubuntu, een visie op een humane wereld die vooral door de beschouwingen van president Nelson Mandela en bisschop Desmond Tutu een internationale beweging aan het worden is.

AUTEUR: AD MAAS

In haar boek manifesteert Annette Mul zich als een bezielde vertegenwoordigster van een strijdster voor deze beweging. Het gloedvolle hoofdstuk *Zielspracht* kun je zien als een soort geloofsbelijdenis. Haar boek heeft vooral een intense maatschappelijke strekking en die

is voor reflecterende coaches van groot belang. Onze maatschappij (of meer idealistisch: samenleving of gemeenschap) verandert, maar in welke richting? Het boek daagt de functie van het coachen uit en biedt andere interventies aan dan de gebruikelijke.

Ubuntu

Het boek telt twaalf hoofdstukken die alle over Ubuntu gaan maar steeds vanuit een andere invalshoek, namelijk: spiritualiteit, vergelding of verzoening, herstelrecht en verzoening, vergeving, onderwijs, leiderschap, ondernemerschap en de kracht van de gemeenschap, hoop – geloof en liefde na de apartheid, diversiteit en cocreatie en... Moeder Aarde. Hiermee is de inhoud van het boek al aardig getypeerd. Kern van Ubuntu is de uitdrukking: "Ik ben omdat wij zijn" (Figuur 1). Die staat voor een visie op mens en maatschappij die berust op saamhorigheid, samenwerking en gemeenschappelijkheid. Inherent aan die visie is onder meer het besef dat de mens niet de schepper van zichzelf is, er eigenlijk geen persoonlijk bezit is (zou moeten zijn) en dat sociale verhoudingen gebaseerd moeten zijn op onderlinge liefde en goedheid voor elkaar. Je zou uit het boek van Mul kunnen afleiden dat een zekere meertaligheid nodig is om Ubuntu te kunnen denken. In het boek wordt naast Nederlands vaak Engels gebruikt, en op cruciale plaatsen ook Afrikaans-Nederlands of woorden uit een inheemse Afrikaanse taal.

Figuur 1. Ik ben omdat wij zijn

Aandachtspunten bij Ubuntu

Het boek dwingt op een geestdriftige manier tot reflectie. En reflectie brengt meestal 'ja, maars' met zich mee. Ik noem er enkele die mij bezighielden.

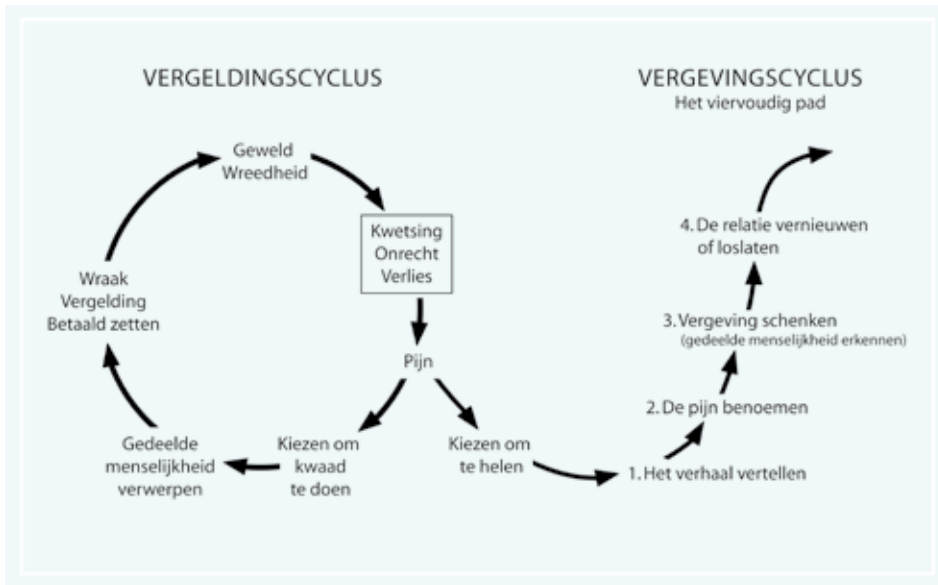
Aspecten van Ubuntu werken ook in de levenswijze van tal van mensen die nooit van Ubuntu hebben gehoord. In veel landen waren en zijn er tal van vormen van nabuurschap. De godsdiensten en andere levensovertuigingen hebben heel wat zorgen gedeeld in de zin van 'deelgeven' in plaats van *deelnemen*. Ubuntu spreekt intensief aan door de samenhangende totaliteit van de ideeën en door haar inclusiviteit.

Ik vroeg me ook af of ik al lezende in een mythe getrokken werd: de indruk ontstaat dat Ubuntu alleen te begrijpen is als je in Zuid-Afrika bent geweest, liefst echt thuis bent. Dat doet sterk denken aan de vroegere mening dat je alleen over apartheid mee kon praten als je daar was geweest. Er is een kans dat dat als argument wordt gezien voor helende ervaringen aldaar. Het boek is geen antropologische onderzoek, maar de participerende observatie van de schrijfster komt uit het hart. Ze kijkt en denkt Ubuntu en dat is wat anders dan rationeel sociaal onderzoek.

Nog een belangrijke jamaar: centraal in het denken bij Mul staat de vergelijking van het vergeldingsproces en het verzoeningsproces (Figuur 2).

Model

Ik denk dat het geloof in de verzoeningsstappen vaak zal werken, onverwacht vaak zelfs, maar de kans op misbruik is mijns inziens aanwezig. Een persoon in het nauw zal er zich graag toe bekeren. Om kort te gaan: ik ben van mening dat aan verzoening een concrete daad van herstel en vertrouwen vooraf behoort te gaan. Een daad die meer overtuigt dan een verontschuldiging in woorden. Vergeving onder een voorwaarde dus... De mogelijkheid van vergeving moet blijken. Het kan best dat

Figuur 2. Vergelden of verzoenen

ik hier het Ubuntu-denken geen recht doe. We moeten onze ogen echter niet sluiten voor het feit dat een verzoener zich bedregen voelt. Scherper gesteld: we moeten niet alleen denken in goede bedoelingen, maar in bedoelingen die met daden bekleed worden. In ben dus zo brutaal om in het vergeldings-verzoeningsmodel een stap toe te voegen.

Verandert Ubuntu de kapitalistische maatschappij?

Mijn grootste twijfels schuilen achter deze vraag naar de maatschappelijke doorwerking. Ik denk dat er in de wereld om diverse redenen (zoals overbevolking, klimaatveranderingen, vluchtelingenproblemen en volksverhuizingen, grondstoffenschaarsten en energievoorzieningen) een absolute dwang ontstaat om te streven naar de mens als eerbare burger. Die eerbare burger heeft veel weg van de Ubuntu-mens. Je kunt Ubuntu zien als de weg naar zuster- en broederschap in de wereld. Vrijheid en gelijkheid zullen onder de norm van solidariteit gesteld worden, op kleine en grote schalen. Dit proces is alles bijeen de weg van de vrij kiezende mens die

door de sociale omgeving gesteund wordt en met die omgeving ten volle rekening houdt. Het resultaat van de mens die deugt is ook te bereiken via gecontroleerd gedrag van burgers en papierlozen: een totaalcontrole van gedrag (vooral mogelijk door middel gezichtsherkenning) gecombineerd met sociaal wenselijk crediteren. In essentie s-r-leren, klassieke conditionering (Pavlov). De maatschappij kan (zal) zo'n systeem inrichten. Het is in ontwikkeling, in China zelfs publiekelijk. Wandaden wordt in een systeem met straffen en beloningen ondergebracht. "Jij bezoekt je oude moeder bijna nooit? Nou, dan kan die rijbewijsverlening nog wel even wachten; we hebben meer te doen." Wat betreft deze ontwikkeling moeten we beseffen dat de technologie er is, de toepassingsmogelijkheden groot zijn, dat het nodige geld er altijd zal zijn (banken zullen groot voorstander blijken) en waarschijnlijk is er een dominante politiek die na allerlei gedoe toch voor deze soort veiligheid kiest.

Wat kan Ubuntu hiertegen beginnen? In zijn algemeenheid is het natuurlijk belangrijk om goed in de gaten te houden dat de Ubuntu-

taal oneigenlijk gebruikt kan worden. Ook een partij die voornamelijk de belangen van kapitalisten beschermt, kan propageren dat de bevolking moet beseffen: "Ik ben omdat wij zijn." Deze alertheid vergt grondige analyse van politieke ontwikkelingen. Uiteraard zijn Ubuntu-cursussen en -opleidingen op hbo- en wo-niveau van groot belang. De Internationale School voor Wijsbegeerte in samenwerking met Ubuntu Society zijn ermee bezig.

Meer in het bijzonder wens ik Ubuntu een bruikbaar maatschappelijk voertuig toe. In onze maatschappij kunnen we veel meer en veel beter een aantal zaken organiseren via coöperaties. Het gaat niet alleen om een oude filosofische traditie maar ook om een mogelijkheid in wet- en regelgeving. Het denken in coöperaties met ook sociale doelstellingen neemt de laatste jaren toe. Het Ubuntu-denken kan als het ware in (het ontwikkelen van) coöperaties geschoven worden. Deze kansen zijn er, ondanks het feit dat de momenteel politiek gewenste vormen van bestuur en organisatie zwak zijn maar sterk staan. Die zijn vrijwel continu ter sprake en in opspraak. Het mooie is nu dat in *Opzoek naar Ubuntu* op diverse plaatsen naar coöperaties (stokvels) verwezen wordt. Naar mijn mening is de Ubuntu-levensbeschouwing, de Ubuntu-houding en het Ubuntu-gedrag implementeerbaar via de coöperatie-idee

Boek en bruikbaarheid

Het fraai uitgegeven boek is een beschrijving van persoonlijke ervaringen, reisimpressies, gesprekken en beschouwingen; het geheel is praktisch opgebouwd. Een moeilijkheid voor de lezer kan zijn dat de 'ikken' in de interviews en gesprekken beter te volgen zijn als deze passages een lichte achtergrondkleur zouden hebben. Een kort personenregister lijkt ook wel nuttig. Het boek is goed geschreven, sleept mee en nodigt uit voor studiereizen en opleidingen. De bruikbaarheid voor coa-

ches ligt wat mij betreft op drie dimensies. De coach wordt bevraagd op zijn mens- en maatschappijvisie, het nodigt stevig uit om de ideologie achter het eigen beroep en werk te overwegen en bevat tal van passages die aanzetten voor creatieve interventies.

Toen ik het boek las moest ik regelmatig denken aan het lied *Probeer dan niet te haten* dat Dimitri van Toren zong op zijn cd *Onder dezelfde zon*. "Als je diep vernederd en gekwetst bent en dat gevoel niet zo gauw verdwijnt... Probeer dan niet te haten... haat knaagt aan jezelf... er is een karmisch recht dat je gemeten wordt naar de maat waarmee jezelf gemeten hebt." ■

Ad Maas is pedagoog, coach, publicist en adviesraadslid van het *Tijdschrift voor Coaching*. www.bureaupubliciteit.nl

Referenties

In het *Tijdschrift voor Coaching* verschenen van Annette Nobuntu Mul reeds de volgende artikelen over Ubuntu: *Indaba* (december 2016) over de kracht van de open dialoog, *Ubuntu Intervisie: Samenwerken en samen leren* (met Marjo Korrel, maart 2016), *Vergeving* (maart 2016) en *Automanie* (juni 2017) waarin de NOBCO-beroepsdefinitie van de coach stevig onder vuur kwam te staan.

- Elshout, D. (2018, juli 4). Verzoening is niet gemakkelijk. *Eindhovens Dagblad*, p. Regio 7.
- Haenen, H. (2018). *Ubuntu en Nelson Mandela: Afrikaanse filosofie van verzoening*. Eindhoven: Damon.
- Hooft, L. van (2014). *De kracht van Afrikaans denken: Over Ubuntu, verbindend leiderschap en een nieuwe wereld*. Zaltbommel: Thema.
- Mul, A.N. (2018). *Opzoek naar UBUNTU: Zuid-Afrika onder mijn huid*. Utrecht: Bigbusiness.